

ניגוני נשים

ע"ש אסתר סטולמן
בית-מדרש לנשים דתיות וחילוניות
במדרשה באורנים

היום אתם יוצאים בחודש האביב - על הפנים והחוץ

אסתר פישר

(מתוך דברי הפתיחה בכנס 'כל כבודה' תשס"ח של נשות הקיבוץ הדתי)

חג הפסח נקשר כבר בתורה ביציאה החוצה: 'היום אתם יוצאים בחדש האביב' (שמות יג ד) - יציאה מהבית החוצה אחרי חודשי החורף הקרים, וגם יציאה מעבודות לחירות של עם שעושה את צעדיו הראשונים. היציאה החוצה וכנגדה השהות בפנים הם מושגים שמשמשים במעורב בביטויים שונים הקשורים לנשים: מצד אחד - הפסוק הידוע 'כל-כבודה בת-מלך פנימה' (תהלים מה, יד), מצד שני - הספר הקלאסי לבנות ישראל שנקרא 'צאינה וראינה', ששמו לקוח ממגילת שיר השירים ('צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה-לו אמו ביום חתנתו ובוים שמחת לבו. שה"ש ג, יא), הנקראת אף היא בפסח. אז לאן: 'פנימה' או 'החוצה'? 'צאינה' או 'כנסנה'? ציר המתח הזה הוא חלק בלתי נפרד מחייהן של נשים ועליו ארצה לעמוד בדברים הבאים.

למושגים 'פנים וחוף' ביטויים רבים ומגוונים בחייהן של נשים:

'פנים וחוף' כמסמלים את שאלת ספירת הפעילות הנשית: 'פנימה' - בבית, בזירה המשפחתית, הפרטית או ב'חוף' - בשוק עבודה, בזירה הציבורית, הכללית.

'פנים וחוף' כמושגים הקשורים לצניעות ולגוף הנשי: שאלת הגילוי והכיסוי, ההחצנה וההסתרה, הפומביות והאינטימיות.

'פנים וחוף' כמסמלים דואליות אנושית נוספת: החיצוני הוא הגשמי והחומרי, לעומת עולם הרוח והנפש - הפנימי והמוסתר: מה היחס בין השניים? מה האיזון הנכון שצריך אדם בחייו בין שני מוקדים אילו? כל אלו ועוד מזומנים לשיחה כשאנחנו משתמשות בביטויים 'פנים וחוף'. ובעוד חלקם הם שאלות שהן נחלת כלל המין האנושי - הגברי והנשי כאחד - הרי שבכל זאת יש תחושה שחלקן יחודיות ומוחפרות בחייהן של נשים.

אולי מושגים אלו מרכזיים כל כך בחייהן של נשים בגלל החוויה הנשית הייחודית של הריון ולידה. חווית ההריון והלידה היא חווית פנים וחוף: האהבה והקשר לולד ההולך ומתהווה עוד כשהוא בפנים וממשיך ומלווה אותנו במעבר שלו החוצה לעולם בשעת הלידה. בהמשך, עם צמיחתו, מעגלי היציאה 'החוצה' הולכים ומתרחבים - ואיתם האהבה והקשר פושטים צורה ומקבלים צורה. הרצון לראות את הילד מתפתח וצומח לתוך עצמאותו לצד הכמיהה שישאר, קרוב ו'בפנים': היא אחת המורכבויות האימהיות הרווחות והמוכרות.

כמו בגידול ילדים כך גם בכל התחומים המשיקים ל'פנים' ו'לחוף' מהדהדת, אם כן, השאלה: 'פנימה?' או 'החוצה?'

במדרש מופלא במדבר רבה אנחנו מגלות שגם הקב"ה שותף איתנו לדילמה הזאת. נקרא את המדרש:

וידבר ה' אל משה במדבר סיני
עד שלא עמד אהל מועד

דבר עמו בסנה שנאמר (שמות ג) ויקרא אליו ה' אלהים מתוך הסנה ואח"כ (שם/שמות/ יב)

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר

ודיבר עמו במדין שנאמר (שם/שמות/ ד) ויאמר ה' אל משה במדין

ניגוני נשים

ע"ש אסתר סטולמן

בית-מדרש לנשים דתיות וחילוניות
במדרשה באורנים

וידבר עמו בסיני שנא' וידבר ה' אל משה במדבר סיני לאמר
וכיון שעמד אהל מועד אמר יפה הוא הצניעות שנא' (מיכה ו) והצנע לכת עם אלהיך
הרי הוא מדבר עמו באהל מועד
וכן דוד אמר (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה
בת מלך זה משה ...
'ממשבצות זהב לבושה' - זה אהרן שנאמר (שמות כח) ועשית משבצות זהב...
אמר הקב"ה כך הוא כבודי שאהא מדבר מלפנים...
(במדבר רבה (וילנא) פרשה א, ג, ד"ה 'ד"א וידבר')

המדרש בוחן את העובדה המעניינת שהתגלויותיו של הקב"ה עברו גלגולים שונים: מהתגלות בסנה,
להתגלות במדין ולהתגלות במדבר – כשהמשותף לכולם הוא שהם היו בחוץ, עד להתגלות הפנימית בתוך
אוהל מועד.. הפסוק ה'מכב' במדרש זה הוא לא אחר מאשר הפסוק המכב בכותרתו של כנס זה, פסוק
ששויך באופן מובהק כל כך לנשים בכל הדורות: 'כל כבודה בת מלך פנימה' והנה כאן, למרבה ההפתעה,
הוא נדרש על משה אהרן והקב"ה!!

על ההשתלשלות המתוארת במדרש זה יש לשאול: מדוע מלכתחילה לא התגלה הקב"ה 'בפנים' אם בסופו
של דבר הוא מגיע למסקנה שזוהי ההתגלות הראויה? האם הקב"ה בכבודו ובעצמו צריך לעבור התנסויות
כה רבות על מנת למצוא את המצב האידיאלי ב'פנימה'?

נראה שעולה מכאן שהכלל של 'כל דבר בעיתו' פועל גם בתחום הזה: ישנם זמנים להתגלויות בחוץ, במדבר,
ויש זמן – להתגלויות 'לפני ולפנים': באינטימיות, רחוק מההמון הרועש, בפרטיות של אוהל מועד. על אף
שהמדרש מסיים בהכרעה 'כך הוא כבודי שאהא מדבר מלפנים', אין בכך פסילה של ההתגלויות הקודמות
יותר, ה'חיצוניות'...

חווית החוסר הכרעה, ה'גם וגם', זוהי חוויה נשית מובהקת בעיני. שאלות כמו: היכן מתרחשת ההתגלות:
בחוץ, במרחב הציבורי, ב'שטח' או ב'לפני ולפנים', בפרטי, בבית? היכן מתרחשות החוויות האוטנטיות?
היכן אני מגיעה למימוש עצמי ותורמת את המיטב שבי לסביבה: בפנים או בחוץ? אלו שאלות שהם לחם
חוקינו...

היכולת שלנו לשאול שאלות כאלו ולתת להן ביטוי הושפעה לא מעט בזכות כשרת דרך שנעשתה בחשיבה
על נושאים אלו בהגות הפמיניסטית לאורך השנים. גם אם חלק ממגמותיהן ורעיונותיהן של הוגות אלו
נראים לנו היום תמוהים ולא מותאמים למציאות שלנו ולאמונותינו, הרי שלא מעט מהאפשרויות
העומדות בפנינו היום כנשים הן הודות להן ולמפעלן.

לענייננו, דילמת ה'פנים והחוץ', כפי שאני קוראת לה, כונתה בשנות ה-60 על ידי ההוגה הפמיניסטית
האמריקאית בטי פרידן: 'הבעיה שאין לה שם': היא תארה את המציאות בפרברים האמריקאיים שלאחר
מלחמת העולם השנייה בה נשים רבות, משכילות ומוכשרות מצאו עצמן פועלות אך ורק בספירה הפרטית
הביתית, בתרבות ששדרה להן ללא הרף את המסר שהן אמורות להיות מסופקות אך ורק מזה. פרידן
קראה להימצאותן של נשים 'פנימה' – בעיה. ל'בעיה' לא היה שם, מכיוון שנשים לא ידעו להגדיר ולמקד
את תחושות התסכול ולעיתים הדיכאון שהן חשו נוכח מציאות חייהן.

בארבעת העשורים שחלפו מאז אפשר אולי כבר לערער על הגדרת הישארותן של נשים בבית כ'בעיה'. אפשר
גם לומר, אולי, שהיא איננה בעיה כי כבר 'יש לה שם' – מכיוון שהמודעות, היכולת וההליטימצייה
החברתית לצאת מהבית השתנו מאז. אך האם תחום זה, של 'פנים' ו'חוץ' בחייהן של נשים כבר יצא מגדר
ה'בעיה'? אני רוצה לטעון שבמצב בו נשים מצויות היום ישנה 'בעיה' חדשה והוא הניסיון, המטורף
לעיתים, להתרוצץ על הציר הכפול של ה'פנימה והחוץ'. על משקל אמרתה של בטי פרידן, ניתן לומר

ניגוני נשים

ע"ש אסתר סטולמן

בית-מדרש לנשים דתיות וחילונית
במדרשה באורנים

שהבעיה העכשווית של נשים רבות הנוגעת לפנים והחוץ של חייהן היא בעיה שאמנם יש לה שם, אבל לתחושת נשים רבות – אין לה פתרון...

ישנם ניסיונות מעניינים להתמודד עם קושי זה, על ידי שאילת שאלות חדשות על הזירה הפרטית ועל הזירה הציבורית: שאלות בנוגע לחלוקה שיוויונית יותר בין גברים ונשים גם בבית וגם בשוק העבודה. שאלות בנוגע לעלויות וסבסוד של מערכות טיפול בילדים על מנת לאפשר לנשים להצטרף למעגל העבודה, אם רצונן בכך. אך החשוב שבשאלות החדשות, לדעתי, הוא: כיצד ניתן לחולל שנוי במוסכמות ובנורמות של שוק העבודה הגורמים לא אחת לעובדים לשלם מחירים כבדים בכל הנוגע לבית ולמשפחה? שאלות בנוגע לאורך ימי העבודה, תובענותה לבלעדיות בחייו של האדם המודרני, סטנדרט רמת החיים הגבוהה הדוחפת אנשים לרצון להרוויח עוד ועוד ולכן גם לעבוד עוד ועוד – כל אלה עומדים לפתחינו, גברים ונשים כאחד. הקריאה שנשמעה בעבר על ידי בטי פרידן לנשים 'לצאת החוצה', הפכה מורכבת עם השנים: חלק מהנשים רוצות להשאר בפנים, חלק מהגברים רוצים לחזור פנימה ובכלל – בעידן האינטרנט והתקשורת: איפה נגמר ה'פנים' ומתחיל ה'חוץ'?

לסיום דברי בענייני 'פנים וחוץ': אני מבקשת לקרוא שיר שכתבה אדריאן ריץ' (משוררת וסופרת אמריקאית) שבעיני עוסק בשאלת פנים וחוץ מהיבט מעניין – ההחלטה לעשות מעבר. לשנות מקום. 'להגר' בלשונה של ריץ'. השיר מופנה לימהגרות פוטנציאליות – נשים המתלבטות אם לעשות את התנועה שיכולה להביא לאיזה שהוא שינוי בחייהן:

Prospective immigrants please note:

מהגרות פוטנציאליות, שימו לב:

Either you will go
Through this door
Or you will not go through.

או שתעברו דרך דלת זו
או שלא תעברו.

If you go through
There is always the risk
Of remembering your name.

אם תעברו דרכה,
תמיד קיים הסכון
של זכרון שמך.

Things look at you doubly
And you must look back
And let them happen.

הדברים מסתכלים עליך בכפילות
ואתן חזרה להסתכל בחזרה
ולתת להם לקרות.

If you do not go through
It is possible to live worthily.
To maintain your attitudes
To hold your position
To die bravely.

אם לא תעברו
יכול להיות שהחיים יהיו שווים משהו.
לשמר על הגישות שלך,
להחזיק במעמד שלך,
למות באומץ.

But much will blind you,
Much will evade you,
At what cost, who knows?

אבל תהיו עורות לדברים רבים
והרבה יחמק מכן,
באיזה מחיר?
מי יודע...

ניגוני נשים

ע"ש אסתר סטולמן
בית-מדרש לנשים דתיות וחילונית
במדרשה באורנים

המדרשה
מרכז חינוכי להתחדשות החיים היהודיים בישראל באורנים

The door itself
Makes no promises.
It is only a door.

Adrienne Rich

הדלת עצמה,
לא מבטיחה דבר
זו רק דלת.

אדריאן ריץ'

בכל מעבר מה'פנים' ל'חוץ' צריך לעבור דרך דלת:
במעבר יש הבטחות גדולות אך גם סכנות: זה מאלץ להתמודד מחדש עם הזהות שלי, עם מי שהייתי בעבר.
הדברים כבר אינם ברורים וחדים כפי שהם היו כשהייתי בפנים – הם כבר כפולים. בהשארות 'פנימה' יש
בטחון: אפשר לשמור על הגישות, על העמדות המוכרות והאהובות. אך יש גם את סכנת העיוורון והדברים
החומקים.

השיר הזה מתאר, כמובן, לא רק מעברים גיאוגרפיים ופיזיים, אלא מעברים בנפש ובתודעה: אין כאן
אמירה נחרצת איפה כדאי להיות, באיזה צד של הדלת: הפנימי או החיצוני: בכל אחד יש סיכויים וסכנות.
החשיבות היא ביכולת לעבור ולנוע, במודעות למחירים ולרווחים של כל מצב ובעיקר בבחירה החופשית
והאישית לעבור 'החוצה' או בלהישאר 'פנימה'. וכפי שאומרת ריץ': הדלת היא רק דלת, היא לא מבטיחה
דבר: השאלה היא מה עושים בכל אחד מצידה.
הנושאים העומדים לפתחנו היום מעלים תהיות, מחדדים שאלות ומגבירים מודעות. הבחירה מה לעשות
עם ההזדמנות הזו, היא בידי כל אחת ואחת מאיתנו:

או שְנַעְבוֹר דְרָךְ דְלֶת זו
או שְלֹא נַעְבוֹר ...

* **צאנה וראינה** - ספר בידיש שקוראות בו הנשים. נקרא גם "טייטש חומש"; הספר כולל פירושים כסדר פרשיות התורה
והפטרות, לקט מדרשים, אגדות, ופירושים של הראשונים והאחרונים. המחבר - ר' יעקב ב"ר יצחק מיאנוב (מת אחרי שנת 1623).
לרוב הוא מביא בראש הסדרה פסוק ממשלי, ובראש הספר את הפסוק "צאנה וראינה בנות ציון". הספר נתחבר בשביל בנות
ישראל.